

בישול

הרב יוסף צבי רימון

שבת עד:

האי מאן דשדא סיכתא לאתונא –

חייב משום מבשל.

פשיטא! מהו דתימא לשרורי מנא

קא מכווין,

קמ"ל דמירפא רפי והדר קמיט.

רמב"ם (פ"ט ה"ו):

כללו של דבר, בין שריפה

גוף קשה באש או

שהקשה גוף רך, הרי זה

חייב משום מבשל.

שער הציון, שי"ח, ד:

ר"ל, כיוון שהקשה, מסתמא

מתרפה תחילה, וחייב על

הריפוי.

שתי הבנות בסוגיה:

א. החיוב הוא רק על **הפיכת קשה לרך** (רש"י).
ההו"א היתה שלא נחייב כי בסיכתא לאתונא הופך **מרך לקשה**. למסקנה: בתהליך הופך גם **מקשה לרך**.

ב. חייבים גם על **גוף קשה שהופך לרך**, וגם על **גוף רך שמקשה אותו** (לח"מ ברמב"ם).
הדיון בסוגיה הוא על **דבר קשה שמקשה אותו עוד יותר** (סיכתא לאתונא). היתה הו"א שפטור, קמ"ל שחייב, כי מתרכך באמצע (ואחר כך מתקשה), ולכן יש כאן מעבר **מגוף רך לגוף קשה** (וגם הפיכת גוף קשה לרך).

שיטת התוס' והרמב"ן והריטב"א והר"ן:
לגמרא לא היתה התבלטות סביב הלכות בישול. היה ברור
מראש:

- א. בישול = הפיכת גוף קשה לרך.
- ב. בסיכתא לאתונא, יש גם גוף רך שמתקשה, אבל יש גם
תהליך ביניים של גוף קשה שנהיה רך.

**השאלה בגמ': שלב הביניים של ריכוך גוף קשה, הוא שלב
שהאדם לא מכוון עליו (האדם מעוניין בחיזוק היתד, ולא
חושב על שלב הביניים). האם חייב על שלב הביניים? (כלשון
הגמרא "לשרורי מנא, קא מכוון").**
מסקנה: חייב, כי זהו פסיק רישא.

סיכתא לאתונא

דבר רך שמתקשה

אולי היה מקום לפטור, כי
שלב זה הוא **מעין גרמא**.
האדם עשה רק את השלב
הראשון.
וייתכן שרש"י פטר על רך
שמתקשה, רק במקרה זה,
אבל בדרך כלל, גם רש"י
יסכים, **שחיוב בישול הוא**
גם מרר לקשה (כמו אפייה
או ביצה).

דבר קשה שמתרכך

דיון בגמרא לפי התוס'
והרמב"ן, שאולי פטור, כי
לא מתכוון לשלב זה
(וקמ"ל שחייב כי זה
פסיק רישא).

רמב"ם הלכות שבת פרק ט הלכה א

הלכה א

האופה כגרוגרת חייב, אחד האופה את הפת או המבשל את המאכל או את הסממנין או המחמם את המים הכל ענין אחד הוא, שיעור המחמם את המים כדי לרחוץ בהן אבר קטן, ושיעור מבשל סממנין כדי שיהיו ראויין לדבר שמבשלין אותן לו.

הלכה ב

הנותן ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל ונתגלגלה חייב...

הלכה ה

הניח בשר על גבי גחלים

הלכה ו

המתיך אחד ממיני מתכות... כללו של דבר, בין שריפה גוף קשה באש... חייב משום מבשל.

הכנת צנימים בשבת

דעת תורה, יחווה דעת (ח"ג כ"ב):
מתיר לעשות צנימים:

ייתכן שאין איסור ריכוך או הקשיה
באוכל, כי הגדרת בישול באוכל היא
"תיקון האוכל למאכל".

ולכן, באוכל הראוי לאכילה, אין
משמעות להרפיה או הקשיה.

**מסתבר שבכל מקרה ניתן להקל
בחימום חלה על הפלטה, כי עיקר
המגמה היא חימום**

שו"ת שואל ומשיב, שמירת
שבת כהלכתה:

אסור לעשות צנימים בשבת,
כי הוא מחזק גוף רך.

לפי זה דן, בשקדי מרק במרק
(שמרכך אותם) או בביסקוויט
בתה.

ולמעשה, הגרשז"א מקל
בשקדי מרק וכו' כי אין ריכוך
אחרי בישול או אפיה.

שיטת היראים - שיטה 4:

הסוגיה דנה בבישול **המים** שבתוך **היתד**.

מדוע רש"י והרמב"ם לא פירשו כיראים?
כנראה שהם סבורים שכיוון שהאדם לא
צריך המים, הרי שזו **מלאכה שאינה צריכה**
לגופה.

קשה לרמב"ם: כי הרמב"ם מחייב על
מלאכה שאינה צריכה לגופה.

שו"ת חתם סופר צ"ב:
מי שמדליק נר של חלב, חייב רק משום
מבעיר ולא משום מבשל, כי אין קיום
לחלב, והוא מתאדה מיד.
וכך גם אצלנו, אין קיום למים שביתד.
והם מתאדים מיד, ולכן פטור עליהם.

[אולי דומה לבישול טיפות מים בתוך
כוס]

מרדכי, שו"ע ש"א, מו: אסור לשים בגדים
רטובים ליד האש.

הסבר:

א. רע"א: משום בישול המים. דומה לדברי
היראים על בישול המים שביתד.
ייתכן לחלוק מהסברות שכתבנו קודם
(מלשא"צ, דבר בעל חשיבות זמנית שמתאדה).

ב. גר"א: חייב מדין חיזוק הבגד (כמו חיזוק
היתד ב"סיכתא לאתונא").

מדוע חייבים על בישול, הרי זה גרמא?

כיוון שזו הדרך לבשל (כך
מבשלים, זו צורת בישול),
ממילא אין זה גרמא אלא
בישול בידיים (אגלי טל,
גרשז"א).

כיוון שהתורה מחייבת על
בישול, כנראה שעל גרמא
כזו - חייבים (נתיב חיים).

שם על האש לקראת סוף השבת, והתבשל במוצאי שבת

מנחת חינוך, אגלי טל:

פטור

המחייב: תוצאת הבישול

מסתבר שהחיוב בבישול הוא חיוב **בגרמא**. מתחייב על תוצאת הבישול למרות שהיא נעשתה בגרמא. אבל אם היא נעשה במוצ"ש, יהיה פטור.

רש"ש:

חייב.

כמו אדם שזרע בשבת שחייב, למרות שהקליטה תהיה רק בהמשך השבוע [ברור שצריך גם תוצאה של בישול (כי אחרת מתברר למפרע, שאין כאן "מעשה בישול"), אבל היא יכולה להתרחש במוצ"ש].

המחייב: מעשה הבישול

מסתבר, שחידוש התורה בבישול, שאין זו גרמא, כי **זוהי הדרך לבשל. ולכן חייב על עצם ההנחה** (אם תהיה לה תוצאה, אפילו במוצ"ש).

הגמ' בשבת מ: דנה לגבי בישול שמן. הגמ'

מביאה כמה שיטות בכך:

א. שמן המתחמם (יד סולדת) חייבים עליו

משום בישול, כמו על כל דבר אחר.

ב. על שמן חייבים אפילו כשמפשירים

אותו.

ג. אין כלל איסור בישול בשמן.

אולי שיטה ג', סבורה שאין בישול בדבר

הנאכל חי.

בישול בתפוחים (חיים):

התרומה, והתוס' (שבת מח.) והטור: אסור
להחזיר כיסוי מעל תפוחים חיים, כי מקרב
בישולם. **כלומר, יש איסור בישול בדבר
הנאכל חי.**

רמב"ם (פ"ט ה"ג)

המבשל על האור דבר שהיה מבושל כל צרכו או

דבר שאין צריך בישול כלל – פטור.

**הבנה א': פשטות דבריו: אין בישול בדבר הנאכל חי
(רע"א).**

**קשה: הרמב"ם פ"ט ה"א כותב שיש איסור בישול במים!
הבנה ב': יש איסור בישול בדבר הנאכל חי. אין איסור
בישול בדבר שהבישול לא מועיל לו כלל (ולכן, יש איסור
בישול בפירות חיים, במים). [אגלי טל, שער הציון].**

רמב"ם הלכות שבת פרק ט הלכה א

האופה כגרוגרת חייב, אחד האופה את הפת או
המבשל את המאכל או את הסממנין או המחמם את
המים הכל ענין אחד הוא, **שיעור המחמם את המים**
כדי לרחוץ בהן אבר קטן...

ייתכן: שחימום מים לצורך שתייה, פטורים עליו.
חימום מים לצורך **רחצה**, חייבים, כי כאן השינוי הוא
משמעותי.

בישול דבר הנאכל חי:

לפי האגלי טל – יש איסור תורה;

לפי רע"א – יש רק איסור דרבנן;

לפי המנחת כהן – מותר לכתחילה.

לדעת התרומה והתוס' – יש איסור תורה.

האם יש איסור בישול בדבר שהתבשל כמאכל **בן דרוסאי** (נאכל בשעת הדחק)?

רמב"ם, טור, שו"ע: חייבים

רשב"א והרא"ש: פטורים

לכאורה, מי שמתיר בישול לאחר בן דרוסאי, יתיר בישול בפירות חיים, ומי שאוסר, יאסור גם בפירות חיים. (וזו דעת האגלי טל, מנחת כהן, רדב"ז).

האור זרוע (ח"ב, סימן ס"ב) כותב בשם ריב"א,
שיש איסור בישול בתפוחים ושאר פירות, אלא
שהוא מנמק "שהרי מתמתק טעמם ומשתנה
לטעם אחר כשהם מתבשלים".

דרך א' בהסבר בישול פירות חיים: המחלוקת
היא, בדבר שאפשר לאכלו, אבל הוא אינו
מושלם, והחימום הופך אותו למושלם.

ההסבר הקודם מועיל לחלק מן השיטות (שרואות חפיפה
בין הדברים). אבל:

לפי רע"א ברמב"ם:
אין איסור בישול בפירות חיים
ולמרות זאת, יש איסור בישול במעל בן דרוסאי.

לדעת ספר התרומה:
יש איסור בישול בפירות חיים
אבל אין לדעתו איסור בבישול אחרי בן דרוסאי.

נראה שהם נחלקו מה אסרה

תורה באיסור בישול:

האם התורה אסרה יצירת אוכל

(ע"י חום)

או שמא התורה אסרה שינוי

החומר ע"י חום (השינוי

המולקולרי ע"י חום).

ביאור השיטה הסבורה שחייב על בישול
פירות חיים, ופטור על מעל ב"ד (למשל,
בעל התרומה).

כנראה ששיטה זו סבורה, שהמחייב הוא
שינוי החומר. לכן, פטור על בישול מעל
ב"ד, שכן עיקר החומר כבר השתנה קודם.
מאידך, חייב על בישול פירות חיים, כי
כעת משנה ממש את החומר.

ביאור השיטה הסבורה שפטור על פירות חיים, וחייב על
תבשיל שמעל ב"ד (למשל רע"א ומנחת כהן ברמב"ם).
לכאורה, דבר זה תמוה. כיצד ייתכן שיהיה חייב על דבר
שכבר התבשל חלקית ויהיה פטור על דבר שלא התבשל כלל?
לשיטה זו, כנראה שהאיסור הוא תיקון האוכל. לכן, כיוון
שרוב בני אדם אינם אוכלים דבר שהתבשל רק כבן דרוסאי,
אזי יש תיקון משמעותי וניתן לראות בכך יצירת אוכל. אולם,
לגבי פירות, כיוון שניתן לאוכלם חיים, ובני אדם רגילים
לעשות זאת, אין בחימום יצירת אוכל, ולכן פטור.